

РЕЛІГІЙНІ ОБРАЗИ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ ХУДОЖНЬО-ІДЕОЛОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО ПОКОЛІННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ)

Інна Літвінова

Abstract: The paper investigates the characteristics that are part of the poetic concept “religion” as a voice of an artistic-ideological world of members from the modern generation. The religion is one of the determinant visions of Ukrainians. Whereas every epoch has its own artistic and ideological principles, religious characters and motives transform semantically. The analyses of these transformations will show the aesthetic values of the epoch and the special characteristics of worldview of the generation.

Keywords: poetic speech, language concept, religious characters, discourse, figure of speech.

Одним із шляхів вивчення особливостей менталітету нації через мову є дослідження концептів – ментальних утворень, що вбирають і транслюють певний культурний контекст з усім розмаїттям супровідних значень, уявлень та асоціацій і мають вербалізоване вираження. Концепти в сукупності створюють концептуальну картину світу нації.

Перспективним у визначеному напрямку вважаємо дослідження концептосфери поетичного мовлення, яке за своєю специфікою містить образи, створені на межі свідомого та підсвідомого, а відтак дозволяє робити спостереження щодо світобачення як окремої особистості, так і представників конкретного покоління.

Як і в загальноєвропейській концептуальній картині світу, одним із базових концептів українців є релігія. Відтак у творах української літератури різних періодів представлено велику кількість релігійних образів і мотивів. Кожне покоління має особливі стосунки з Богом, специфіку яких можна простежити через інтерпретації релігійних сюжетів та образів. Відтак вивчення поетичного мовлення представників різних епох у визначеному аспекті дозволяє глибше осягнути філософію конкретного покоління.

Функціонування релігійних образів у поетичних текстах української літератури різних періодів повсякчас привертає увагу дослідників, зокрема їхні особливості вивчали І. Дзюба, М. Жулинський, М. Ільницький, М. Кодак, І. Огієнко, В. Русанівський, Л. Ушкалов, М. Філон, Д. Чижевський та інші. До вивчення українського поетичного мовлення ХХ століття щодо визначеної теми зверталися О. Барабанова, Ю. Браїлко, П. Водяна, Л. Лебединцева, Т. Мельник, В. Назарук та ін. Попри це, відчутний брак подібних досліджень щодо поезії кінця ХХ–початку ХХІ ст., яка, на наш погляд, засвідчує доволі

суперечливі стосунки з Богом представників зазначеного покоління, адже триває активна фаза його реабілітації після тривалого періоду активного знищення. Усе це зумовлює актуальність нашої роботи.

Період кінця XX–початку XXI століття ознаменувався низкою соціальних змін в Україні, які зумовили докорінну трансформацію релігійної свідомості українців. Простежимо еволюцію релігійних символів у поезіях деяких представників сучасної української поезії. Матеріалом для аналізу довільно обрали збірки українських поетів, чия творчість, на наш погляд, можна вважати показовою на сучасному етапі – С. Жадана, К. Мордатенка, Ю. Іздрика, О. Ірванця, О. Коцарева, С. Осоки.

Оригінальність та неповторність інтерпретацій релігійних образів і мотивів у поезії сучасників зумовлюється насамперед тим, що йдеться не стільки про реінтеграцію релігійного дискурсу, скільки про динаміку культурних епох. Стосовно аналізованої поезії можемо досить умовно говорити про тяглість релігійних образів, адже подекуди вони мають абсолютно нове семантичне наповнення й засвідчують злам світоглядних орієнтирів.

Визначальною рисою релігійних образів сучасної поезії, на наш погляд, є змішування різних дискурсів, зокрема релігійного та побутового, і створення на їхньому перетині нетипових образів, що, власне, представляють нову реальність з новим Богом, який не викликає сліпого поклоніння і позбавлений пафосу. Саме такий Бог вималюваний у поезії С. Жадана: *«Спаситель – він не зважає на шкіру, він зважає на солідарність і чесність. Спаситель дбає про коріння й листя, Спаситель рухає череди й хмари, щоби ми з тобою не загубилися, міняючи гостели й вуличні бари. Він спиняє смарагдову кров у венах, врівноважує всі виробничі тарифи, і тютюн йому залягає в легенях і росте собі, як коралові рифи. І все є так, як повинно бути. Все трапляється і все буває. І серце його нас щоранку будить, підтримує, змучує і убиває»* (Жадан 2016: 69-70). Образ Бога утримується в традиційній тональності, оскільки він дбає, допомагає, врівноважує тощо. Попри це, велика концентрація побутової лексики в описі Божих справ (*тарифи, тютюн, гостели, вуличні бари* тощо) міняє стилістику образу, наближує його до людей.

Аналогічна інтерпретація та механізм творення образу Бога в контексті: *«Господь стоїть із нами на пляжі. Стоїть між сухих, як пісок, арабів. Вилловлює з хвиль дітей і крабів»* (Жадан 2016:66–67). Реальність Господа посилюється його присутністю серед людей, на грішній землі, навіть на пляжі. Попри це, він виконує свою рятівну функцію, позбавлений упереджень і забобонів, не маркований конкретною релігією.

Образи Бога та його апостолів із надмірно вираженою семантикою реальності й буденності бачимо в поезії Ю. Іздрика: *«Одна моя знайома пише вірші про*

Адама. Постійно пише про Адама, так наче він їй племінник, дядько чи ще бозна хто. Інша розмовляє з Богом, немов з дільничим терапевтом. Аж заздрісно: звідки таке близьке знайомство, звідки панібратство, поплескування по плечах серафимів, вишукування бліхув ангельських крилах, витирання носа прабатькам (...) І згодом уже так: увімкнеш телевизор, а там – Петро з Павлом готують плов по-узбецьки (...) Нещодавно один такий – крила з кашміру, ошийник від бліх, бейджик на лацкані з біблійним ім'ям, усе, як належить – каже мені нахабно так: «Свабоден!» І я – не повірите – полетів!» (Іздрик 2008). Конотація образу визначається взаємодією із побутовими реаліями: Бог порівнюється із дільничим терапевтом, Адам – з дядьком чи племінником; аналогічний механізм метафор *шукати бліхув ангельських крилах* та *Петро з Павлом готують плов*; просторічна лексика з вуст ангела тощо. Відзначимо, що в наведеній цитаті образ Бога має належність до християнської релігії через супровідні образи Адама та апостолів.

Сучасний Бог має людські вади, зокрема він палить: *«так бронхітно свистить у прокурених грудях бога»* (Іздрик 2017: 22), а також не позбавлений честолюбства: *«бог уміє прийти непомітно але любить приколи безмірно і являється в синіх спалахах у вогнях у бенгальських блискавках»* (Іздрик 2017: 102). Максимальне «олюднення» образу Бога підкріплене написанням відповідного слова з малої літери.

Гіпертрофовано товариські стосунки з Богом у поезії: *«лиш там трапляються дива де бог тримає паузу а ти мій пане не мовчав і чувся сильним перцем чого ж морозитись почав сховавшись у гримерці? Господь з тобою боже мій – міся ти чи місія – виходь не бійся будь як свій – я дам тобі амністію»* (Іздрик 2017: 68). Функцію прощати перебирає на себе ліричний герой, а Бог опиняється у ролі підсудного за те, що *почав морозитись, сховавшись у гримерці*. Надмірно використані жаргонізми (*сильний перець, морозитися, будь як свій*), а також юридична лексика (*амністію*) остаточно нівелюють традиційне зображення Бога.

У побутовому ключі виписано також образ Богоматері в поезії С. Жадана: *«Матір Божа в зимових гетрах, курячи люльку, гріючи нерви, палила багаття на площах гетто, розігрівачи дешеві консерви»* (Жадан 2016: 69). Як сама ситуація (*площі гетто, багаття, дешеві консерви*), так і образ Марії (*зимові гетри, люлька*) кидають виклик канонам конфесійного стилю й максимально зближують реальний і божественний світи. Фактично зміщуються акценти: не людина створюється за образом і подобою Божою, а навпаки.

Показово, що, попри олюдненість, Бог не втрачає своїх обов'язків. Щоправда, діючи в умовах реальної дійсності, він позбавлений магічних властивостей, відтак воля Божа – складна фізична справа: *«Бої без правил – заробіток святих [...] І молоді*

апостоли б'ються проти місцевих, себто проти чужих. І Ісусу теж намотують бинти на кулаки, і виштовхують в коло, ніби у води ріки, і проти нього стоїть вантажник, і, вітаючись, не подає руки. У коли Ісус падає на циркове сукно, коли зісковзує в пекло, кудись на дно, тіло його стає ламке, мов хліб, а кров – суха, як вино» (Жадан 2016: 9). Образ Бога позбавлений конотації вишості, святості через контекст (його виштовхують в коло, він падає на циркове сукно) та супровідні образи (вантажник, що не подає руки). При цьому образ утримується в межах релігійного дискурсу завдяки мотиву Причастя: тіло Боже – хліб, кров – вино. Сцена Божого Суду в поезії теж осучаснена: «Вали їх, Спасителю, рань об них кулаки! [...] І валить правим прямим просто під дих! За кожне із заподіяних ними лих!» (Жадан 2016: 10).

Близькість і реальність Бога аж ніяк не позбавляє людства вічних питань про майбутнє, справедливість і недосконалість світу, зокрема в поезії Ю. Іздрика «Silence of the universum»: *«білою млою заслано небо білий шум річки, білий шум моря божже всевишній чого тобі треба? що ж ти мовчиши і до нас не говориши? лики твої мов лампади погасли голос заглож у хоралах реклами ти ж обіцяв бути добрим пастирем – може поділишися планами з нами? деє ти ж гуляєш у тлумах туристів по вернісажах і розпродажах знову напевно собі щось замислив ізнову нічого нікому не скажеш?...давши обітницю вічно мовчати губи зімкнувши в чорній задумі бог загортається в білії шати і розчиняється в білому шумі» (Іздрик 2017: 26-27). У поезії передано душевну невизначеність сучасної людини в пошуках Бога: з одного боку, яскраво виражені традиційні семантичні складові образу, передані лексемами *божже всевишній, лики, лампади, хорали, пастир, білий* колірною позначення святості, а з іншого, – відчутне доволі запанібратське та нешанобливе ставлення до Бога (*чого тобі треба? голос заглож у хоралах реклами; гуляєш по розпродажах* тощо).*

Подекуди естетика вихованого на атеїзмі покоління тяжіє до заперечення Бога: *«Немає жодних невірних і жодних святих, немає жодних праведних і жодних простих (...) Є лише наша подяка, як вигадка від Творця» (Жадан 2016: 60). Духовні цінності не вимірюються категорією божественного, а переростають у філософію прийняття всього, що суттю і є основою християнства.*

Подекуди спостерігаємо повну асиміляцію божественного в реальне життя: *«Всіх християн поєднують зображення святих подібні на портрети в родинному фотоальбомі – близьке й зрозуміле нам із дитинства світло супроводжує нас протягом життя, найбільші великомученики – ті, що виймали тобі скалки з дитячої долоні» (Жадан 2016: 34-35); «Таке минуле за плечима темне, Такий облич рясний іконостас» (Ірванець 2015:*

45). Бог у кожного в житті, він проявляється у найрідніших людях. Ця ідея втілена через метафори, створені на перетині релігійного та сімейного дискурсів.

Через релігійний образ подано глибоку характеристику людини в цитаті: *«Постава його була покірنا, а втома проста. Я думаю, так Ісус ніс на собі хреста»* (Жадан 2016: 26). Прецедентна ситуація дозволяє двома рядками розкрити сутність описуваної людини з акцентом на позитивні риси.

Релігійні образи в татуюваннях персонажів, з одного боку, створюють портретну характеристику героїв, а з іншого, дають інформацію про їхнє світобачення: *«і голова Сталіна над лівим соском, мов голова Івана Хрестителя»* (Жадан 2016: 53), *«а хлопець до неї загравав і мав голий торс із цікавим татуюванням недремне око й фігурка усміхнено затишно дримає на хресті»* (Коцарев 2009: 11). Татуювання маркує певний прошарок соціуму (кримінальні елементи, представники певної професії тощо). У першій цитаті вималювано образ прихильника радянських часів із притаманним обожненням вождів пролетаріату.

Розвиток техніки суттєво змінює людей, а відтак і Бога. Цікавий образ осучасненого Бога у поезії О. Ірванця *«Мойсей 3D»*: *«Де ми йдемо, коли смерті коса Нас постинає? Чи попід землю, чи в небеса? Google його знає... Звідки божистість в тобі і у ній, Звідки тваринність? З образом і в подобі своїй Google сотворив нас [...] Хто на цю справу благословить? Google всемогутній [...] Можна до нього послати щомить: «Ну тебе к Google-y! Лику свого, хоч проси, хоч клени, Він не являє. На моніторі куш купини Тихо палає...»* (Ірванець 2015: 134). Технологізований образ бога Google водночас зберігає релігійні конотації та гармонійно вписується в сучасну картину світу: він, як і належить богові, невидимий, але всюдисущий і у всьому обізнаний. Ефектним прийомом образотворення є трансформація сталих конструкцій із заміною компонента *Бог* на *Google*: *Google його знає, Google сотворив нас, Google всемогутній, ну тебе к Google* тощо.

У подібному ключі вималювано й образ раю: *«ми вступаємо в рай і в раю виявляється гарно: узаконено драйв перешиито вай-фай перекроєно з неба вітрила для зупинки на ніч ніч обрала цей рай і вітрилом до ранку накрила»* (Іздрик 2017: 91-92). Сучасні реалії – драйв, вай-фай – доповнюють картину раю для людини.

У сучасному соціумі однією з іпостасей Бога є безіменний малий, який вийшов із тюрми: *«Які пророки?! Вони не вірять навіть синоптикам. Вони навіть Царство Боже вважають окупованою територією. Вони бояться насправді, всі ці нарвані й стримані. Бояться свого азарту й свого везіння. Бояться мого слова й мого імені. Йй боятимуться його до смерті. Навіть довше – боятимуться до воскресіння»* (Жадан 2016:

55). Попри сумнівну біографію, новий бог мудрий і добре розуміється на недоліках сучасного йому соціуму. Він оперує релігійними номінаціями, осмислюючи проблеми сучасних людей, у результаті чого створюються глибокі метафори, що засвідчують безглуздість соціуму (*не вірити в Бога – не вірити синоптикам, Царство Боже – окупована територія, боятися Божого слова й імені – боятися свого азарту й везіння*).

Подекуди ім'я Бога використовується як прізвисько персонажа із сумнівною репутацією: *«льоня «ісус» (...) показує замість про звільнення довідки шахівницю своїх зубів»* (Коцарев 2009: 54). Знижена конотація образу посилюється прийомом написання власних назв (імені Бога та персонажа) з малої літери.

Маємо відзначити, що в аналізованій поезії подекуди диференційовані поняття Бог і релігія. Останнє подекуди представлено як соціальне утворення сумнівної ефективності: *«Що робити зі священиками? Вони, мов худобу, випасають свої церкви, пускають їх у смарагдову траву, дивляться, як церкви важко лягають у річковий мул, ховаючись від червненого сонця. Ходять за церквами, виганяючи їх із чужої пшениці (...) Що він може тобі порадити?»* (Жадан 2016: 28). Отже, церква – дійна корова, що дозволяє добре жити служителям церкви, достатньо безпорадним і недбалим.

Інформаційна відкритість соціуму щодо різних філософій і культур засвідчена в поезії через появу символів нехристиянських віросповідань: *«нас не стримає жоден Спаситель і жоден Аллах»* (Жадан 2016: 51), *«та це старий – твої діла твоя стежа і карма уже й за те тобі хвала що було щось не марне»* (Іздрик 2017: 66-67), *«склавши руки, наче суніт при намазі»* (Жадан 2016: 13), *«від ранкової сутри в повітрі дзвін»* (Іздрик 2017: 98).

Молодіжна релігійна субкультура виписана в поезії О. Коцарева *«Пісня працює як годинник»*: *«Четверо молодих, русявих, стрижених монахів Грають християнський рок. Хвалімо Господа, бо Він є добрий, Господа хвалімо, бо добрий Він, Зелена трава гойдається на площі, а сіра на голові, Слухачі плескають, слухачі стрибають, Ченці у чорних і бузкових одягах [...] І навіть монашки танцюють усі разом, Крутяться швидко, хитаються в такт, Що вони думають, коли дивляться на молодих монахів?»* (Коцарев 2009: 57). Реальна замальовка із сучасного життя засвідчує ступінь зміни релігійного канону: монахи – стрижені, у бузковому одязі, грають на гітарі рок, танцюють, взаємодіють із монашками тощо. Оксиморон *християнський рок* символізує ставлення сучасної молоді до релігії. В останній строфі поезії вималювано також і ставлення до Бога: *«Зовсім не соромно сміятися, Зовсім не впадлу бути трохи ідіотом, Зовсім не ніяково хвалити Господа, Бо він_не_видимий»* (Коцарев 2009: 58). Поєднання лексем, притаманних конфесійному стилю

(хвалити Господа), зі зниженою лексикою (*впадлу, ідіот*) втілює ідею знецінення релігії, а відтак зміну базових засад соціуму.

Релігійні образи в сучасній поезії використовуються для втілення образу Вітчизни, який поєднує, з одного боку, характеристики чистоти й святості, а з іншого, – гріховність. Неоднозначність образу передано через низку епітетів у поезіях О. Ірванця: *«Гірка і пречиста, свята й ненависна, Добраніч, вітчизно»* (Ірванець 2015: 20); *«Дев'ятиповерхова панельна вітчизно! [...] Я дитина твоя і сльоза непричиста [...] І стоїш ти під небом на сірій землі І над нами є Хтось та від цього не легше...»* (Ірванець 2015: 44). Епітети *пречиста* та *свята* в першій цитаті утримують образ у межах релігійної тематики, але при цьому епітети *гірка, ненависна* надають йому протилежної конотації. У другій цитаті семантику образу Батьківщини створюють метафоричні епітети *дев'ятиповерхова панельна*. Образ Бога представлений номінацією *Хтось*: використанню неозначеного займенника, що засвідчує нешанобливе ставлення автора до Бога, дещо протистоїть написання слова з великої літери.

Вітчизна як місце, у якому неминучі випробування, постає в поезії С. Жадана: *«батьківщина для кожного з нас починається там, куди нас виганяють із райського саду»* (Жадан 2016: 84). Семантику образу Батьківщини передано через біблійний сюжет.

Релігійні мотиви є засобом втілення авторського задуму щодо змалювання певних трагічних періодів історії нашої країни у низці поезій О. Ірванця: *«Німець каже: Ви хрещені? – Хрещені! Хрещені! Хрест на шиї, хрест на спині, Два хрести в кишені»* (Ірванець 2015: 112); *«Тобі хочеться Понтія Чи принаймні Лаврентія...»* (Ірванець 2015: 98). У першій цитаті важливе переосмислення образу хреста і хрещення, у другому – використання прецедентних імен.

Відголоски трагічних сторінок української історії початку ХХ ст. маємо в низці промовистих метафор С. Жадана: *Одеса – південний Єрусалим революції* (Жадан 2016: 74); *«революція пожирає немовлят у різдвяному Віфлеємі, революція сплює в паровозних топках своїх найсвятіших апостолів»* (Жадан 2016: 79). Біблійні тексти розгортають семантичне полотно поезії і дають автору змогу двома рядками подати історичний період з аналізом ситуації, а саме трагічну долю представників «Червоного Ренесансу».

Сюжет Різдва Христового є базовим у зображенні сучасних соціальних перетворень, а саме подій Помаранчевої революції, у поезії О. Ірванця «Вігільне»: *«Нібито іще не надійшло Різдво, Та уже полками чималими Загатило Іродове воїнство Вулиці твої,*

Єрусалиме. Зі значним відсотком вірогідності Розвідка донесла про можливість Скорого народження тут Гідності Й Віри у Добро і Справедливість» (Ірванець 2015: 144). Події сучасної України накладаються на історію про народження Ісуса, в образі новонародженого Спасителя – Гідність і Віра у Добро і Справедливість, адже лише це може порятувати Батьківщину від краху. Маля переховують в народі: *«Ми його і виглядим, і виходим, Хліба віддамо крихти останні! Ми його своїм зігрієм диханням В потаємних яслах на Майдані»* (Ірванець 2015: 144).

Максимальне злиття релігійного та соціального дискурсів спостерігаємо в метафорі біблійний пролетаріат у поезії С. Жадана: *«Їх часто зображували на давніх іконах – у той час, коли святі займалися пророцтвами й дивами, вони займалися економікою. Рибалки й будівельники, військові й торгівці, пастухи й безробітні – біблійний пролетаріат, чию присутність дивним чином теж можна розгледіти за діями пророків та апостолів»* (Жадан 2016: 124-125).

Вислів Іоанна Богослова «Бог є Любов», очевидно, є відправним щодо використання релігійних образів для втілення теми кохання. Ідея божественного походження любові повсякчас транслюється в сучасній поезії: *«Безперечно, Нашу любов задумав Бог»* (Коцарев 2009: 166); мірилом щирості та сили почуттів є релігійні мотиви: *«Я готовий позбавити міста керування і на портвейн перетворювати озерну воду»* (Жадан 2016: 95), *«Хоч осіяння, як не воскресіння Прагне від тебе душа»* (Ірванець 2015: 59), *«З-поміж дощів і марних воскресань нехай Вона (...) тебе торкнеться»* (Осока 2015: 44).

Найбільш показовим у визначному плані є поетичне мовлення К. Мордатенка, зокрема поезії зі збірки «Милостива цноту спраглих вуст», визначальною особливістю якого є активне взаємопроникнення концептів «релігія» та «кохання».

Так кохана ліричного героя у прямому сенсі слова обожнювана. У поезіях буквально кожна риса її зовнішності вималювана з посиланням до релігійних образів: *«твої вуста, як образінамолені»* (Мордатенко 2016: 32); *«і нігтики, наче іконки, твої цілуватиму свято»* [10, 39]; *«твоє обличчя, як свята ікона, – зцілює»* (Мордатенко 2016: 42); *«між носиком і підборіддям розіпни»* (Мордатенко 2016: 19); *«бо вродливі – це Божі янголи, їхні пестоці – благодать...»* (Мордатенко 2016: 6) тощо.

Почуття ліричного героя також представлені через релігійні сюжети та образи, зокрема в контекстах: *«розіп'яла, потім воскресила, і святим зробила на віки»* (Мордатенко 2016: 55); *«я Вас кохав [...] тоді зійшла на мене благодать! [...] тоді ще образ в рушники заплакав й хліба мироточиві полягли [...] Господь лиш знає, як я Вас кохав!»* (Мордатенко 2016: 9). Почуття ліричного героя транслюється довшілля: кругом молитовний

віщий прояв, безборонна благодать, ікони сяють в небі. Кохання в поезіях Мордатенка – фактично стан молитви: *«стояв з Євангелія віршем утихомиреним таким [...] промовляв імення всує, твоє освячене ім'я [...] перед тобою на коліна, мов юродивий в храмі, впав – і плакав, і молився довго»* (Мордатенко 2016: 10-11); *«трива літургійна меса, а голос лунає ніжно, світлина, де ти смієшся, – іконою біля ліжка [...] в солодкий собор зайшовши, молюся до крові й хрипів»* (Мордатенко 2016: 17). В аналізованих поезіях з великої літери виписано номінації на позначення Бога та займенник *Ви* на позначення об'єкта кохання; займенник *ти* в подібному значенні пишеться з малої літери й, очевидно, засвідчує інший ступінь близькості.

Почуття, передані в поезіях, максимально сильні, щирі та оголені, тому автор знаходить свій спосіб передати їх, поєднавши релігійні образи з еротичними: *«я з Вами хочу переспати... (...) вдивляючись в божественне лице (...) я з Вами хочу переспати ні разу не торкнувшись, в молитвах...»* (Мордатенко 2016: 5); *«пірнувши в стегна навманці – не міг оговтатись; у Господа на язиці твоя оголеність; малюють в храмі образи з Твоєї посмішки»* (Мордатенко 2016: 41); *«ікони пишуть сосками на стегнах своїх мужчин»* (Мордатенко 2016: 28); *«єдиний і правдивий надих, що жити хочеш напречудо, як голу жінку розглядати й не збуджуватись, а відчутти (...) дивитися на жінку голу і бачить Господа у ній»* (Мордатенко 2016: 16). На перетині релігійного та еротичного дискурсів створюється індивідуально-авторський образ кохання – святого, натхненного та щирого, з одного боку, та пристрасного, невідворотного, усеохопного – з іншого.

Поєднуючи релігійне та інтимне, дещо інакше розставляє акценти Ю. Іздрик: *«як прощаються давні коханці так і бог розпрощається з світом»* (Іздрик 2017: 74). Побутова ситуація віддзеркалює філософську проблему.

Подекуди відзначаємо вживання релігійних образів як виразників екзистенційних тем, зокрема в поезії О. Ірванця «Мій хрест»: *«Оце мій хрест. Зніміть його з мене. Оце – мій хрест. Зніміть мене з нього. Оце мій хрест. Я ніс його довго. Зустрів її і кинув під ноги. «Оце, – кажу, – такі мої дрова. Ти розпали мені вогню з нього». Вона сказала: – В мене є фрески. У мене храми є, на них – шпилі. Якби маленький золотий хрестик. Якби на шию, а не на спину (...) Хрестоносіння, кажуть, це – догма, І час новий мене змете, змеле. Оце мій хрест. Я ніс його довго. Змініть мене. Зніміть його з мене»* (Ірванець 2015: 31). Образ хреста витриманий у традиційній семантиці – водночас символ захисту і страждань, які випали на долю людини. Автор створює багатозаровий образ, що, з одного боку є основним символом християн і має коріння в біблійній історії про смерть Ісуса, а з іншого – просто золота прикраса.

Цей же біблійний мотив є визначальним в іншій поезії О. Ірванця: *«Переночуй мене, вишневий саде, Бо це моя остання в світі ніч. Бо завтра хрест мені на плечі сяде, як символ роздоріж і протиріч. Переночуй мене, вишневий саде, Вишневий саде, звешися Гетсимань. Бо завтра, завтра хрест на плечі сяде, Як символ ще чого? ридань? страждань? А півня крик розбуджено-співучий Розноситиме вітер по горбах. Ось вже мене цілує в губи учень»* (Ірванець 2015: 33). Біблійна історія зради учнем і страти Ісуса в Гетсиманському саду створює тло для усвідомлення ліричним героєм сутності життя і спонукає до екзистенційних роздумів.

Пошуки себе в житті та соціумі також передано через релігійний контекст у поезії О. Ірванця «Диптих буденний»: *«Хай ніхто не збагне: ти сякаєшся в небо чи каєшся Возлюби розлюби возлюби розлюби возлюби»* (Ірванець 2015: 42-43). Семантичні опозиції *каєшся – сякаєшся, возлюби – розлюби* втілюють неоднозначність людського світовідчуття: перший елемент апелює до духовного, другий втілює заземленість.

Попри всі шукання та суперечності, релігійні переконання – норма для кращих представників сучасності, що засвідчує С. Жадан у характеристиці справжніх героїв сучаності: *«Іноді вони говорять про релігію. Бо релігія, як і любов, заповнює їхні легені, і хочеш не хочеш – маєш видихати її, аби зовсім не зупинилося серце. До релігії вони ставляться, ніби до обраної професії – серйозно й відповідально. Не надто афішуючи її, але й у жодному разі не соромлячись свого вибору. Справжні герої завжди мають релігійні переконання, можливо, це два стани, найбільш для них звичні та природні постійна закоханість і тверда віра»* (Жадан 2016: 131).

Як бачимо, у сучасній поезії представлена багата палітра цікавих інтерпретацій релігійних образів. Серед визначальних особливостей їхньої реалізації можемо виділити відсутність поклоніння Богу, асиміляція його в реальну дійсність, зміна полюсів у стосунках людина–Бог, функціонування образів на перетині релігійного дискурсу з іншими, на перший погляд, абсолютно несумісними – зокрема побутовим та еротичним. З іншого боку, аналізовані образи є виразниками важливих тем: доля людини, людина й соціум, кохання, патріотизм тощо. Така бінарність в інтерпретації релігійних образів, на нашу думку, є результатом докорінних змін у світобаченні сучасних українців і засвідчує невизначеність нашого покоління щодо моральних орієнтирів і перебування у фазі активного пошуку шляху до Бога, а відтак і до себе.

Література:

Жадан 2016: Жадан С. Господь симпатизує аутсайдерам. 10 книг віршів: збірка. Харків, 2016.

Іздрік 2017: Іздрік Ю. Папіроси: 20 віршів без фільтра. Чернівці, 2017.

Іздрік 2008: Іздрік Ю. 7 ступенів свободи (верлібри для Анети) – В: <http://kwartalnik-pobocza.pl/pob34/ua/jizdryk_ua.html> (відвідано 15.05.2017)

Ірванець 2015: Ірванець О. Санітарочка Рая. Вибрані вірші. Київ, 2015.

Коцарев 2009: Коцарев О. Мій перший ніж: Збірка поезій. Київ, 2009.

Мордатенко 2016: Мордатенко К. Милостива цноту спраглих вуст. Біла Церква, 2016.

Осока 2015: Осока С. Небесна падалиця. Львів, 2015, 139.

Інформація про автора:

Інна Миколаївна Літвінова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

E-mail: sakura-inna@ukr.net